

Examen HAVO
2018

tijdvak 2
maandag 18 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 32 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 68 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Een kritische blik op internet

Bij deze opgave horen tekst 1 en figuur 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Mediadeskundigen en verschillende journalisten wijzen regelmatig op de gevaren van het gebruik van sociale media als Twitter en Facebook. In tekst 1 noemt schrijfster en journaliste Franca Treur een aantal van deze gevaren. Een van die gevaren is volgens haar het ontstaan van de filterbubbel. Figuur 1 is een spotprent over het verschijnsel bubbel.

Lees de regels 1 tot en met 51 van tekst 1.

Het mediabeleid van de overheid kent een aantal uitgangspunten waaronder:

- 1 zorgen voor een goede, kwalitatieve en betrouwbare informatievoorziening;
- 2 zorgen voor pluriformiteit van informatie;
- 3 zorgen voor uitingsvrijheid.

- 3p 1 – Welke twee van de bovenstaande uitgangspunten van het mediabeleid komen volgens het tekstfragment door de mogelijkheden van de sociale media onder druk te staan?
- Leg uit waarom elk gekozen uitgangspunt volgens de schrijfster onder druk komt te staan.

Gebruik de regels 1 tot en met 51 van tekst 1.

De drie in de tekst genoemde kritiekpunten op de nieuwsproductie van sociale media gelden minder voor redacties van dagbladen. Dit komt omdat journalisten van dagbladen zich in het algemeen houden aan journalistieke normen. Deze normen zorgen ervoor dat het nieuws zo objectief mogelijk is.

- 3p 2 Noem voor elk genoemd kritiekpunt uit het tekstfragment een journalistieke norm die ervoor moet zorgen dat nieuws in dagbladen zo objectief mogelijk is.
- Ga per kritiekpunt uit van een andere journalistieke norm en leg uit waarom deze norm een antwoord is op het kritiekpunt.

Lees de regels 52 tot en met 61 van tekst 1.

Internet vervult een aantal maatschappelijke functies van de media zoals de communicatiefunctie, de socialisatiefunctie en de verschillende informatiefuncties.

- 2p 3 Leg uit welke **andere** maatschappelijke functie van de media door internet minder goed wordt vervuld volgens dit tekstfragment.

Bekijk figuur 1.

Media vervullen naast functies voor de maatschappij als geheel ook verschillende functies voor het individu, de gebruiker van de media (de lezer of kijker). Voorbeelden van functies voor het individu zijn: de educatiefunctie en de socialisatiefunctie. Figuur 1 is een spotprent.

- 2p 4 Leg uit welke twee **andere** mediafuncties deze spotprent voor de lezer zou kunnen vervullen.

Niet elke lezer zal de betekenis van deze spotprent of de bedoeling van de tekenaar begrijpen.

- 1p 5 Met welk begrip uit de communicatiewetenschappen kun je verklaren dat niet alle lezers de bedoeling van de tekenaar zien of begrijpen?

- A boodschap
- B indirecte communicatie
- C non-verbale feedback
- D referentiekader
- E zender

Opgave 2 Van Klimaatakkoord naar nationale Klimaatwet?

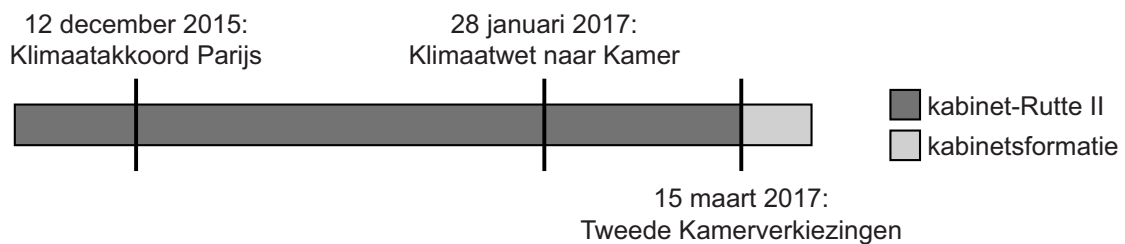
Bij deze opgave horen de teksten 2 tot en met 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Op 12 december 2015 werd, tijdens de jaarlijkse klimaatconferentie van de Verenigde Naties, het Klimaatakkoord van Parijs gesloten (zie tekst 2). Eind 2015 schreven partijleiders Diederik Samsom (PvdA) en Jesse Klaver (GroenLinks) een wetsvoorstel om de ambities van het Klimaatakkoord om te zetten in een nationale Klimaatwet. Dit wetsvoorstel stuurden zij op 28 januari 2017 naar de Tweede Kamer (zie tekst 3). De behandeling in de Tweede Kamer is uitgesteld omdat op 15 maart 2017 de Tweede Kamerverkiezingen plaatsvonden. De verwachting is dat in het regeerakkoord van een nieuw kabinet bouwstenen voor een nieuw milieu- en klimaatbeleid zullen staan.

In de aanloop naar de verkiezingen van de Tweede Kamer op 15 maart 2017 riepen vijf hoogleraren van de Universiteit Utrecht andere politieke partijen op de voorgestelde Klimaatwet te steunen (zie tekst 4).

tijdbalk

Lees tekst 2.

Op de klimaatconferentie van de Verenigde Naties (VN) was sprake van intergouvernementele besluitvorming.

1p 6 Wat houdt deze manier van besluitvorming in?

Gebruik tekst 3.

De Klimaatwet is een wetsvoorstel van regeringspartij PvdA en oppositiepartij GroenLinks. Meestal komt het kabinet met een wetsvoorstel.

- 2p 7
- Van welk recht hebben de Kamerleden van de PvdA en GroenLinks gebruikgemaakt?
  - Geef een reden waarom de PvdA in dit geval van dit recht gebruik heeft gemaakt. Betrek in je antwoord een gegeven uit tekst 3.

Lees tekst 4.

De hoogleraren zijn van mening dat het klimaatvraagstuk geen zaak is van links of rechts, maar van iedereen (regels 21-23). Een duurzaam klimaat kan beschouwd worden als een collectief goed. Dit betekent onder andere dat een duurzaam klimaat van algemeen belang is of voor iedereen van belang is.

- 2p 8 Noem twee **andere** kenmerken van collectieve goederen die van toepassing zijn op een duurzaam klimaat.

Gebruik tekst 4.

De mate van invloed van actoren op het proces van politieke besluitvorming wordt onder andere bepaald door de machtsbronnen waarover zij beschikken.

- 2p 9 Leg uit over welke machtsbronnen de hoogleraren van tekst 4 beschikken. Ga uit van twee machtsbronnen.

Gebruik tekst 2 en tekst 4.

De omgeving van het politieke systeem heeft invloed op processen van politieke besluitvorming in Nederland, bijvoorbeeld over de Klimaatwet.

- 4p 10 – Geef **twee** voorbeelden van omgevingsfactoren die van invloed zijn op het besluitvormingsproces in Nederland over de Klimaatwet: één uit tekst 2 en één uit tekst 4.
– Beschrijf per voorbeeld van een omgevingsfactor wat het gevolg daarvan is voor het besluitvormingsproces in Nederland over de Klimaatwet.

Opgave 3 Kritiek op realityserie ‘Oh Oh Daar Gaan We Weer’

Bij deze opgave hoort tekst 5 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Eind 2016 zond RTL5 de realityserie ‘Oh Oh Daar Gaan We Weer’ uit. Het programma volgt acht jongeren uit Den Haag die vakantie vieren op het Spaanse eiland Mallorca. Het overmatig alcoholgebruik in de serie leidde tot kritiek, onder andere van de Stichting Verantwoorde Alcoholconsumptie (STIVA) (zie tekst 5). Grote drankmerken als Heineken en Grolsch gaven aan niet meer te willen adverteren rondom het programma (*www.nu.nl, 10 november 2016*).

Lees tekst 5.

STIVA is negatief over de realityserie ‘Oh Oh Daar Gaan We Weer’. Deze serie vervult een rol in het socialisatieproces van kijkers.

- 2p 11 Leg uit waarom STIVA negatief is over de invloed van deze realityserie op met name jongeren. Betrek in je uitleg een kenmerk van het socialisatieproces.

Er bestaan verschillende theorieën over de invloed van de media. De vraag of het kijken naar een programma als 'Oh Oh Daar Gaan We Weer' invloed heeft op het alcoholgebruik van jongeren, kan verschillend beantwoord worden:

- 1 Ja, maar alleen als jongeren vaak naar dit soort programma's kijken.
- 2 Nee, het zorgt er hooguit voor dat overmatig alcoholgebruik onderwerp van gesprek wordt.
- 3 Ja, maar alleen als het beeld dat geschetst wordt aansluit bij de opvattingen die jongeren al hebben over (overmatig) alcoholgebruik.

1p 12 Koppel de nummers 1, 2 en 3 aan de juiste beïnvloedingstheorie. Ga uit van de volgende theorieën:

- de agendasettingtheorie;
- de cultivatietheorie;
- de selectieve perceptietheorie.

Verschillende drankfabrikanten willen niet meer adverteren rondom het programma 'Oh Oh Daar Gaan We Weer'. Meerdere merken laten weten dat de realityserie niet de context is waarin zij hun producten willen zien (*www.nu.nl, 10 november 2016*).

De drankfabrikanten dreigen met een reclameboycot.

2p 13 Leg uit waarom een reclameboycot een effectief middel is om een commerciële zender als RTL5 onder druk te zetten. Betrek in je antwoord een belangrijke doelstelling van commerciële zenders.

Opgave 4 Gelijk loon voor Oost-Europese arbeidsmigranten?

Bij deze opgave horen figuur 2 en de teksten 6 en 7 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De laatste jaren is het aantal migranten uit Oost-Europese EU-lidstaten flink gestegen (zie figuur 2). Een deel van deze tijdelijke migranten komt naar Nederland voor uitzendwerk. Zij verrichten deze werkzaamheden vaak voor lagere lonen dan hun Nederlandse collega's.

In april 2016 kwam er binnen de Europese Unie een voorstel om deze werknemers te laten werken tegen hetzelfde loon als de werknemers in het land waar ze werkzaam zijn (zie tekst 6). PvdA-leider en minister van Sociale Zaken Lodewijk Asscher wilde graag dat dit voorstel doorgaat, ook als niet alle EU-lidstaten vóór zijn (zie tekst 7).

Bekijk figuur 2.

Maatschappelijke verschijnselen, zoals de toename van het aantal migranten uit Oost-Europese EU-lidstaten, kunnen onderzocht worden vanuit de vier benaderingswijzen van het vak maatschappijwetenschappen.

- 2p 14 – Formuleer op basis van figuur 2 een **beschrijvende** vraag vanuit de **vergelijkende** benaderingswijze, waarop het antwoord is af te lezen in figuur 2.
- Formuleer op basis van figuur 2 een **verklarende** vraag vanuit de **sociaaleconomische** benaderingswijze.

Economische integratie is één van de doelstellingen van de Europese Unie. Een manier om deze doelstelling te realiseren is het tot stand brengen van een gemeenschappelijke/interne markt.

- 1p 15 Noem het kenmerk van de Europese interne markt waardoor veel Polen naar Nederland konden komen.

Lees de regels 1 tot en met 17 van tekst 6.

Bij het proces van politieke besluitvorming binnen de Europese Unie om tot regelgeving te komen over de lonen van arbeidsmigranten zijn drie Europese organen betrokken.

- 3p 16 – Welk EU-orgaan moet worden ingevuld op de puntjes bij **(a)**?
- Welk EU-orgaan had overleg in het Amsterdamse Scheepvaartmuseum? (regels 7-12)
- Welk ander EU-orgaan zal ook een beslissing moeten nemen over het voorstel?

Lees de regels 18 tot en met 30 van tekst 6.

PvdA en VVD staan tegenover elkaar in de discussie over gelijk loon voor de Oost-Europese werknemers. Dit kan verklaard worden vanuit de verschillende ideologische stromingen waartoe de PvdA en VVD behoren.

- 3p 17 – Noem van zowel PvdA als VVD de ideologische stroming.
- Verklaar met behulp van een kenmerk van de stroming van elke partij de positie die de beide partijen in deze discussie innemen.

Tweede Kamerleden hebben verschillende formele rechten om de taken van de Tweede Kamer te vervullen. Door gebruik van deze rechten kunnen Kamerleden invloed uitoefenen op het Europese besluitvormingsproces over gelijk loon in de EU.

- 2p 18 Beschrijf hoe Kamerleden door gebruik van de formele rechten van de Tweede Kamer invloed kunnen uitoefenen op de inbreng van de Nederlandse regering in het Europese besluitvormingsproces over gelijk loon in de EU. Ga uit van twee rechten van Tweede Kamerleden.

Gebruik tekst 7.

Het politieke besluitvormingsproces binnen de Europese Unie over het gelijke loon voor Oost-Europese arbeidsmigranten kan geanalyseerd worden met behulp van het barrièremodel.

- 1p 19 Bij welke barrière blijft het besluitvormingsproces over het gelijke loon voor de Oost-Europese arbeidsmigranten steken op het moment dat tekst 7 geschreven werd? Illustreer je antwoord met een citaat uit tekst 7.

Gebruik de teksten 6 en 7.

De media in landen als Polen en Nederland kunnen over de Oost-Europese werknemers op verschillende manieren berichten. In de berichtgeving in de media van de verschillende landen kunnen de lezers framing / een mediaframe herkennen.

- 3p 20
- Geef eerst de definitie van framing.
  - Geef een voorbeeld van een mediaframe dat **regeringsgezinde kranten in Polen** kunnen hanteren. Leg je antwoord uit.
  - Geef een voorbeeld van een mediaframe dat **kranten in Nederland** kunnen hanteren die het eens zijn met **het beleid van minister Asscher**. Leg je antwoord uit

Opgave 5 Uitbreiding van de Rotterdamwet

Bij deze opgave horen de teksten 8 en 9, figuur 3 en tabel 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Eind 2005 werd de zogenaamde Rotterdamwet ingevoerd. Officieel heet deze wet de 'Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek'. Deze wet maakt het de gemeente mogelijk om mensen zonder eigen inkomsten te verbieden om zich in bepaalde achterstandsbuurtten te vestigen. Het doel van de wet is het vergroten van de leefbaarheid (bestrijden vandalisme, overlast, mate waarin de wijk 'schoon en heel' is) en veiligheid (bestrijden van diefstal, geweld, inbraak, drugsoverlast). In de loop der jaren zijn verschillende voorstellen gedaan tot uitbreiding van de Rotterdamwet. Zo stelde de Rotterdamse wethouder Schneider in september 2015 voor om 'opleidingsniveau' aan de selectiecriteria van de Rotterdamwet toe te voegen (zie tekst 8). Dit voorstel leidde tot veel kritiek (zie tekst 8 en figuur 3). Ook de uitbreiding van de wet per 1 januari 2017, bedoeld om asociale en criminele bewoners uit probleemwijken te weren, leidde tot discussie (zie tekst 9 en tabel 1).

Lees tekst 8.

De SP is tegen het plan van wethouder Schneider om het opleidingscriterium toe te voegen aan de selectiecriteria voor nieuwkomers.

- 3p 21 Leg uit waarom dit standpunt goed past bij de politieke stroming waartoe de SP behoort. Betrek in je antwoord de naam en een belangrijk uitgangspunt van deze politieke stroming.

Bekijk figuur 3.

Het voorstel van wethouder Schneider leidde tot veel kritiek. De tekenaar van figuur 3 brengt in zijn spotprent één van de kritiekpunten naar voren: de voorgestelde uitbreiding van de Rotterdamwet zou in strijd zijn met een grondrecht.

- 1p 22 Met welk grondrecht staat de Rotterdamwet op gespannen voet?

Lees tekst 9.

- 3p 23 Leg uit dat het dilemma van de rechtsstaat een rol speelt in de discussie over de uitbreiding van de Rotterdamwet. Begin je antwoord met een omschrijving van dit dilemma.

Lees de regels 24 tot en met 34 van tekst 9.

- 1p 24 Welk orgaan moet bij **(b)** staan in regel 25 van tekst 9?

Bekijk tabel 1.

De Volkskrant peilde op haar website de mening van de Nederlandse burgers over de volgende stelling: "De gemeente mag bewoners uit een wijk weren, als dat de leefbaarheid ten goede komt." Tabel 1 toont de uitslag van de peiling.

- 2p 25 Leg uit welke kanttekening je kunt plaatsen bij de representativiteit van de uitslag van de peiling in tabel 1. Begin je antwoord met een omschrijving van het begrip representativiteit.

Opgave 6 “Nederlandse politie ziet de meeste misdaad niet”

Bij deze opgave horen tekst 10 en figuur 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

“Nederlandse politie ziet de meeste misdaad niet”, kopte dagblad Trouw in januari 2017. Trouw baseerde deze conclusie op een vertrouwelijk rapport van politie en Openbaar Ministerie (OM) (zie tekst 10). In het artikel meldt Trouw dat deze bevindingen berusten op uitslagen van de jaarlijkse grote slachtofferenquête waaraan 65.000 mensen boven de 15 jaar meededen. In figuur 4 zie je een voorbeeld van een dergelijke slachtofferenquête uit de Veiligheidsmonitor van 2015.

Lees de regels 1 tot en met 27 van tekst 10.

“De criminaliteit in Nederland is groter dan uit de officiële cijfers blijkt” (regels 1-2). En “De kloof tussen de door de burger ervaren misdaad en de geregistreerde criminaliteit is liefst 3,5 miljoen delicten groot” (regels 19-22).

- 1p 26 Met welk begrip wordt het verschil aangeduid tussen de werkelijke criminaliteit en de geregistreerde criminaliteit?

Er kunnen gemakkelijk meningsverschillen ontstaan tussen de leiding van de politie en de burgemeester van een gemeente over de inzet van agenten en prioriteiten van de politie.

- 3p 27 – Over welke hoofdtaak van de politie kan er verschil van mening ontstaan tussen de leiding van de politie en de burgemeester van een gemeente?
– Geef daarvoor een reden.
– Hoe heet het overleg waarin meningsverschillen over de inzet van agenten en prioriteiten van de politie worden opgelost? En wie maakt daarvan – naast de korpschef en de burgemeester – ook deel uit?

Een gevolg van het capaciteitsgebrek bij politie en OM is “dat de burger het vertrouwen in de rechtshandhaving dreigt te verliezen.” (regels 14-16 van tekst 10)

- 2p 28 Beschrijf twee **andere** mogelijke gevolgen van het capaciteitsgebrek bij politie en OM waardoor de criminaliteit niet adequaat bestreden kan worden. Ga in je antwoord uit van gevolgen van criminaliteit op materieel en/of immaterieel vlak.

Door capaciteitsgebrek bij politie en OM handelen criminelen alsof ze niet meer gepakt kunnen worden (regels 12-18 van tekst 10).

Over de oorzaken van criminaliteit bestaan verschillende theorieën.

- 3p **29**
- Noem de naam van een theorie die kan verklaren dat de criminaliteit toeneemt wanneer er sprake is van capaciteitsgebrek bij politie en OM.
  - Leg uit waarom deze theorie van toepassing is.

Lees de regels 28 tot en met 39 van tekst 10.

In dit tekstfragment staan cijfers die voortkomen uit een jaarlijkse slachtofferenquête.

- 1p **30**
- Noem een voordeel van het verzamelen van informatie over criminaliteit door middel van een slachtofferenquête.

Bekijk figuur 4.

In figuur 4 zie je een fragment uit een in totaal 39 pagina's tellende vragenlijst in het kader van de Veiligheidsmonitor.

Een nadeel van slachtofferenquêtes is dat niet alle delicten zichtbaar worden door deze onderzoeksmethode.

- 3p **31**
- Welke delicten kunnen niet of moeilijk gemeten worden door slachtofferenquêtes? Noem er twee.
  - Welke andere onderzoeksmethode kan de hoeveelheid van die delicten beter vaststellen?
  - Leg uit waarom de tweede methode geschikter is voor het meten van deze delicten.

Lees de regels 40 tot en met 49 van tekst 10.

37.000 zaken die de politie doorstuurt naar het Openbaar Ministerie eindigen met een sepot.

- 3p **32**
- Wat betekent een sepot?
  - Geef twee redenen voor het OM om te kiezen voor seponeren.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.